

1-мавзу. Кириш. Фаннинг мазмуни ва бозорлар

1. Микро ва макроиқтисодиёт: бир-биридан нимаси билан фарқланади?
2. Иқтисодий агентлар, чекланган ресурсларни тақсимлашнинг бозор механизми. Бозор ва унинг вазифаси.
3. Иқтисодиёт олдида турган фундаментал саволлар: НИМА?, ҚАНДАЙ?, КИМ УЧУН?
4. Позитив ва норматив таҳлил.
5. Ишлаб чиқариш имкониятлари.

*Маърузачи: и.ф.д., проф.
Ш. Мустафакулов*

Маъруза машғулоти режаси

№	Мавзулар	Соатлар ҳажми
1.	<p>Кириш: фаннинг мазмуни ва бозорлар</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Микроиқтисодиётнинг қўлланилиш соҳалари. 2. Позитив ва норматив таҳлиллар 3. Бозор ва унинг вазифаси. 4. Чекланган ресурсларни тақсимлашнинг бозор механизми. Реал ва номинал нархлар. 	4
2.	<p>Талаб ва таклиф таҳлили асослари</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Талаб, талаб чизиғи ва унга таъсир қилувчи омиллар. 2. Талаб функцияси ва талаб қонуни. 3. Таклиф, таклиф чизиғи ва унга таъсир қилувчи омиллар. 4. Таклиф функцияси ва таклиф қонуни. 	4
3.	<p>Бозор мувозанати, максимал ва минимал нархлар</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бозор мувозанати ва мувозанат нарх. 2. Бозор мувозанатига таъсир қилувчи омиллар. 3. Максимал ва минимал нархлар, «қора бозор»нинг вужудга келиши. 4. Истеъмолчи ва ишлаб чиқарувчи ютуғи. 	4
4.	<p>Талаб ва таклиф эластиклиги</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Эластиклик ва унинг турлари. 2. Даромадга кўра талаб эластиклиги ва кесишган талаб эластиклиги. 3. Талаб эластиклигига кўра сотувчи даромадини максималлаштириш. 4. Солиқ юкини истеъмолчи ва ишлаб чиқарувчи ўртасида тақсимланишининг эластиклик назариясига кўра таҳлили. 	4

Маъруза машғулоти режаси

№	Мавзулар	Соатлар ҳажми
5.	<p>Истеъмолчи хулқ-атвори</p> <p>1.Нафлик назариясининг асосий қоидалари. 2.Нафлик функцияси, умумий нафлик ва чекли нафлик. 3.Бефарқлик чизиғи ва неъматларни чекли алмаштириш нормаси. 4.Бюджет чизиғи ва бюджет чегараси. 5.Истеъмолчи танлови масаласи, унинг графикдаги талиқини. 6.Истеъмолчининг мувозанатлик шарти.</p>	4
6.	<p>Даромад самараси ва алмаштириш самараси</p> <p>1.«Даромад-истеъмол» чизиғи ва унинг таҳлили. 2.«Нарх-истеъмол» чизиғи ва унинг таҳлили. 3.Нормал ва паст котегорияли товарлар учун даромад ва алмаштириш самараси. 4.Ўрнини босувчи ва тўлдирувчи товарлар.</p>	4
7.	<p>Ноаниқлик шароитида қарор қабул қилиш ва танлаш</p> <p>1.Бозор иқтисодиёти шароитида таваккалчилик ва унинг вужудга келиши. 2.Таваккалчиликни ўлчаш усуллари. 3.Таваккалчиликка бўлган муносабат. 4.Таваккалчиликни пасайтириш йўллари.</p>	4
8.	<p>Ишлаб чиқариш назарияси</p> <p>1.Ишлаб чиқариш омиллари. 2.Ишлаб чиқариш функциялари ва улардан фойдаланиш. 3.Изокванта ва ишлаб чиқариш омилларини чекли технологик алмаштириш нормаси. 4.Изокоста ва ишлаб чиқариш харажатларини минималаштирувчи омиллар сарфини аниқлаш.</p>	4

Маъруза машғулотлари режаси

№	Мавзулар	Соатлар ҳажми
9.	<p>Ишлаб чиқариш харажатлари</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Корхонанинг қисқа муддатли ва узоқ муддатли ораликдаги фаолияти. 2. Умумий, ўзгармас, ўзгарувчан ва чекли харажатлар. 3. Ўртача харажатлар ва уларнинг график кўриниши. 4. Масштаб самараси. 	4
10.	<p>Қисқа муддатли ораликда рақобатлашган фирма фойдасини максималлаштириш ва унинг таклифи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рақобатлашган бозор ва унинг шартлари. 2. Фирма даромадлари ва уларни ҳисоблаш. 3. Корхона фойдасини максималлаштириш шартлари ва унинг графикдаги таҳлили. 4. Рақобатлашувчи фирманинг қисқа муддатли ораликдаги йўқотишлари. 5. Рақобатлашувчи фирманинг қисқа муддатли ораликдаги таклифи. 6. Фирма зарарини минималлаштирувчи ҳол. 	4
11.	<p>Рақобатлашувчи фирма ва тармоқнинг узоқ муддатли ораликдаги мувозанати, тармоқнинг таклифи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ўртача узоқ муддатли харажат ва унинг хусусияти. 2. Узоқ муддатли ораликда рақобатлашувчи фирма ва тармоқнинг мувозанат ҳолатини аниқлаш. 3. Тармоқнинг узоқ муддатли ораликдаги таклифи. 4. Тармоқнинг кенгайиш механизми. 5. Ишлаб чиқариш масшатаби ва фирманинг самарали размери. 	4
12.	<p>Бозор ҳокимияти: соф монополия ва рақобатлашган монополия</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рақобат тушунчаси ва рақобатлашмаган бозорлар. 2. Монополия, соф монополия, монопол маҳсулот ҳажми ва нархни аниқлаш. 3. Рақобатлашган монополияда ишлаб чиқариш ҳажми ва нархини белгилаш. 4. Монополистик бозор самародорлиги. 	4

Маъруза машғулоти режаси

№	Мавзулар	Соатлар ҳажми
13.	<p>Олигополия</p> <p>1.Олигополия бозори ва унинг хусусиятлари.</p> <p>2.Олигополия бозори шароитида нарх белгилаш.</p> <p>3.Курно модели ва Курно мувозанати.</p> <p>4.Штакелберг ва Бертран моделлари.</p>	4
14.	<p>Бозор ҳокимияти шароитида нарх белгилаш тамойиллари</p> <p>1.Истеъмолчи ортиқчалигини эгаллаш.</p> <p>2.Истеъмолчи даромодига кўра нарх белгилаш.</p> <p>3.Истеъмол хажмига кўра нарх белгилаш.</p> <p>4.Товарлар категориясига кўра нарх белгилаш.</p>	4
15.	<p>Меҳнат бозори ва корхоналарда меҳнат ресурсларидан фойдаланиш</p> <p>1.Меҳнат муносабатлари ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичлари.</p> <p>2.Иш хақи.</p> <p>3.Меҳнат бозори, меҳнат таклифи ва меҳнатга бўлган талаб.</p> <p>4.Рақобатлашган, монополистик ва монополистик меҳнат бозорлари.</p>	4
16.	<p>Инвестициялар ва капитал бозори</p> <p>1.Асосий ва айланма капитал.</p> <p>2.Жорий қиймат, соф жорий қиймат.</p> <p>3.Фирмаларнинг истикболдаги даромадларини баҳолаш.</p> <p>4.Дисконтирланган қиймат асосида лойиҳаларни баҳолаш ва инфляциянинг таъсири.</p>	4
17.	<p>Корхоналар фаолиятини давлат томонидан тартибга солиш</p> <p>1.Бозор мувозанатининг бузилиш оқибатлари.</p> <p>2.Ташқи самара ва харажатлар.</p> <p>3.Давлатнинг атроф-муҳитни муҳофаза қилиш сиёсати.</p> <p>4.Иқтисодиётни давлат томонидан бошқарилиши ва унинг зарурияти.</p> <p>5.Аҳоли даромадлари дифференциацияси.</p>	4
Жами		68

**Фанни ўзлаштириш ва
мустақил ўқиб-ўрганиш учун
асосий адабиётлар рўйхати**

1. Microeconomics 21st Edition, Campbell McConnell, Stanley Brue, Sean Flynn McGraw-hill Series: Economics. 2017. 672 Pages.
2. Microeconomics: Theory and Applications, 13th Edition, Edgar_K.Browning, Mark A. Zupan. 2020, 592 Pages.
3. Daron Acemoglu, David Laibson, John A. List. Microeconomics, Global Edition. Pearson Education Limited, 2nd edition. 2019.
4. Самуэльсон П.Э, Нордхаус В.Д. Экономика, 18-е издание: Пер. с англ. – М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2009. – 1360 с.
5. Пиндайк Р., Д. Рубинфельд. Микроэкономика. 5-е международное изд. – СПб.: Питер, 2003. – 350 с.
6. Salimov B.T., Muxitdinova U.S., Mustafakulov Sh.I., Salimov B.B. Mikroiqtisodiyot: Darslik-T.: Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2009.-208 b.

Иқтисодиётнинг икки йирик соҳага бўлиниши

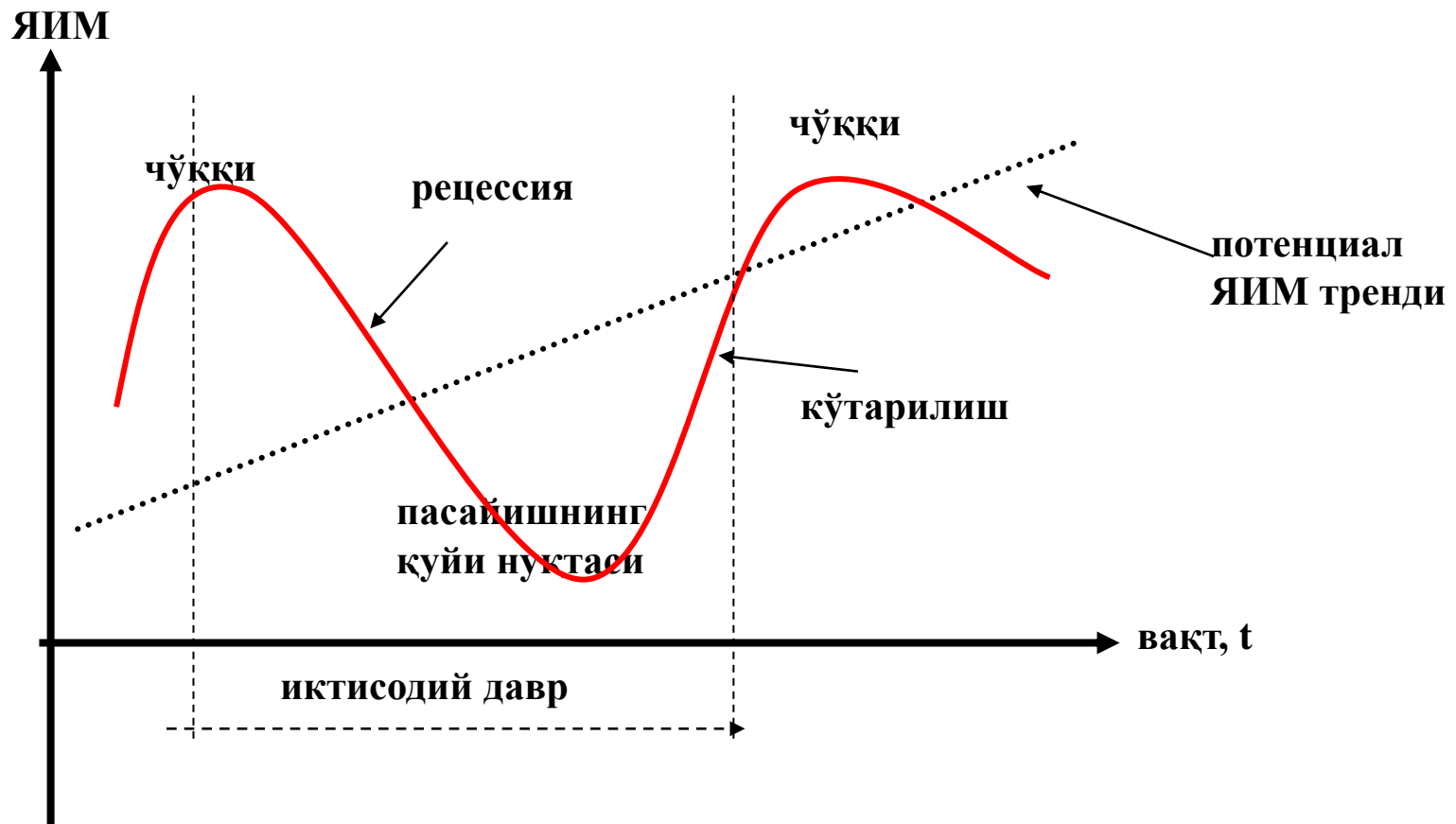
1

МИКРОИҚТИСОДИЁТ (иқтисодиётнинг бир бўлаги бўлиб, аниқ товарнинг нархи, фирмага ёлланган ишчи кучи, фирманинг ёки уй хўжалигининг даромади, харажати, фойдаси ва ҳ.к.)

2

МАКРОИҚТИСОДИЁТ (агрегат кўрсаткичлар: ялпи ишлаб чиқариш, банлик даражаси, ялпи даромад, ялпи харажат ва нархлар даражаси)

Иқтисодий даврлар тўртта босқични ўз ичига олади: «чўкқи», пасайиш (рецессия), пасайишнинг қуйи нуқтасидаги турғунлик, кўтарилиш босқичи.

Билмасликдан кўрқма, сохта билимдан кўрк.
Дунёдаги ҳамма ёмонлик шундан.
Л.Н. Толстой

Иқтисодий ўсишнинг мазмуни

- ❖ Мамлакатда ялпи реал ишлаб чиқаришнинг ўсиши;
- ❖ Жон бошига тўғри келадиган реал даромаднинг ўсиши;
- ❖ Иқтисодиётда битта банд кишига (битта банд аҳолига) тўғри келадиган даромаднинг ўсиши

С. Кузнец
30.04.1901
09.07.1985

С.Кузнец 1971 йилда Нобель мукофотиغا сазовор бўлган. Иқтисодий ўсишнинг сабаб ва омилларини ёритиб берган.

Барча ривожланган мамлакатларга хос бўлган иқтисодий ўсишнинг олти тавсифини келтирган:

1. Жон бошига тўғри келадиган даромад ва аҳолининг юқори суръатлар билан ўсиши;
2. Ишлаб чиқариш омилларининг юқори суръатлар билан ўсиши, айниқса меҳнат омилининг;
3. Иқтисодиётнинг юқори суръатлар билан таркибий трансформацияси;
4. Жамиятнинг юқори суръатлар билан ижтимоий ва психологик трансформацияси;
5. Ривожланган давлатларнинг хориждан ташқи бозор ва арзон хом ашё ресурсларини топа олиш имконияти;
6. Иқтисодий ўсиш суръатларининг бундай натижалари билан дунё аҳолисининг учдан бир қисмининг (1/3) камраб олиниши.

Миллий
маҳсулотнинг
ўсиши

+

Техника
тараққиёти

+

Институционал ва
ғоявий ўзгаришлар

Иқтисодий ўсиш

Иқтисодий муносабатларда иштирок этувчи асосий субъектлар/агентлар

- 1. Уй хўжаликлари/истеъмолчилар**
- 2. Номолиявий ташкилотлар**
- 3. Молиявий ташкилотлар**
- 4. Давлат/ҳукумат**
- 5. Ташқи дунё**

Реал сектор билан бошқа секторларнинг ўзаро алоқаси

Микроиқтисодиёт ва бозор

Бозор – бу сотувчилар ва харидорлар ўртасидаги маҳсулот сотиш ва сотиб олиш бўйича эркин муносабатлар тизимидир.

Бозор – бу биринчидан, сотувчилар ва харидорларни учраштириб турадиган жой; улар ўртасида келишилган нарх бўйича товар алмашуви содир бўлади.

Бозорда сотишни амалга ошириш учун маълум харажатлар қилинади ва бу харажатлар бозор тўғрисида ахборот олиш, шартномалар тузиш, учрашувлар ўтказиш, сотиб олинadиган товар ёки хизматнинг миқдорий ва сифат характеристикаларини аниқлаш ва бошқа турдаги харажатлар билан боғлиқ.

Ноёб неъматларни тақсимлашнинг бозор механизми

Неъматлар ноёблиги деганда - иқтисодий субъектлардаги мавжуд неъматлар заҳирасининг шу неъматларга эҳтиёж сезган харидорларнинг талабларини етарли даражада қондира олмаслиги тушунилади.

Агар неъмат ноёб бўладиган бўлса, у ҳолда чекланган неъматларни қандай қилиб иқтисодий субъектлар ўртасида рационал тақсимлашни амалга ошириш муаммоси - бу марказий иқтисодий муаммо ҳисобланади.

Бу муаммони ечиш учун ҳар қандай жамият қуйидаги иқтисодий саволларга жавоб бериши керак:

1

Нима ишлаб чиқариш керак?

2

Қандай қилиб ишлаб чиқариш керак?

3

Ишлаб чиқарилган неъматни ким олади?

4

Жорий ва келажак эҳтиёж учун ресурсларни қанчасини сарфлаш лозим ва қанчасини сақлаш лозим?

Эй, мақтанчоқ ва ўзбилармон одамзод!

Лоақал оёғинг остида топталувчи оддий чувалчангни яратиб кўр-чи! *Лабройер*

Альтернатив харажатлар

Альтернатив харажатлар – ресурслардан энг самарали фойдаланишдан воз кечиш натижасида йўқотилган имкониятлар билан боғлиқ харажатлар.

Альтернатив харажатлар – иқтисодий танлов натижасида энг яхши альтернатив вариантдан олинадиган фойдадан воз кечишни акс эттирувчи харажатлардир.

Альтернатив харажатлар ёрдамида ноёб ресурслардан фойдаланиш йўналишлари бўйича энг яхши (оптимал) тақсимлаш масаласи - муайян вариант тақсимланишдан олинадиган фойда ва харажатларни бошқа вариантлар бўйича олинадиган фойда ва харажатлар билан солиштириш орқали ечилади.

Энг узок умрнинг энг қисқа умрдан сира фарқи йўқ. Ҳеч ким ўтмишдан ҳам, келажакдан ҳам ажрала олмайди.

Марк Аврелий

Товарлар айланмаси модели

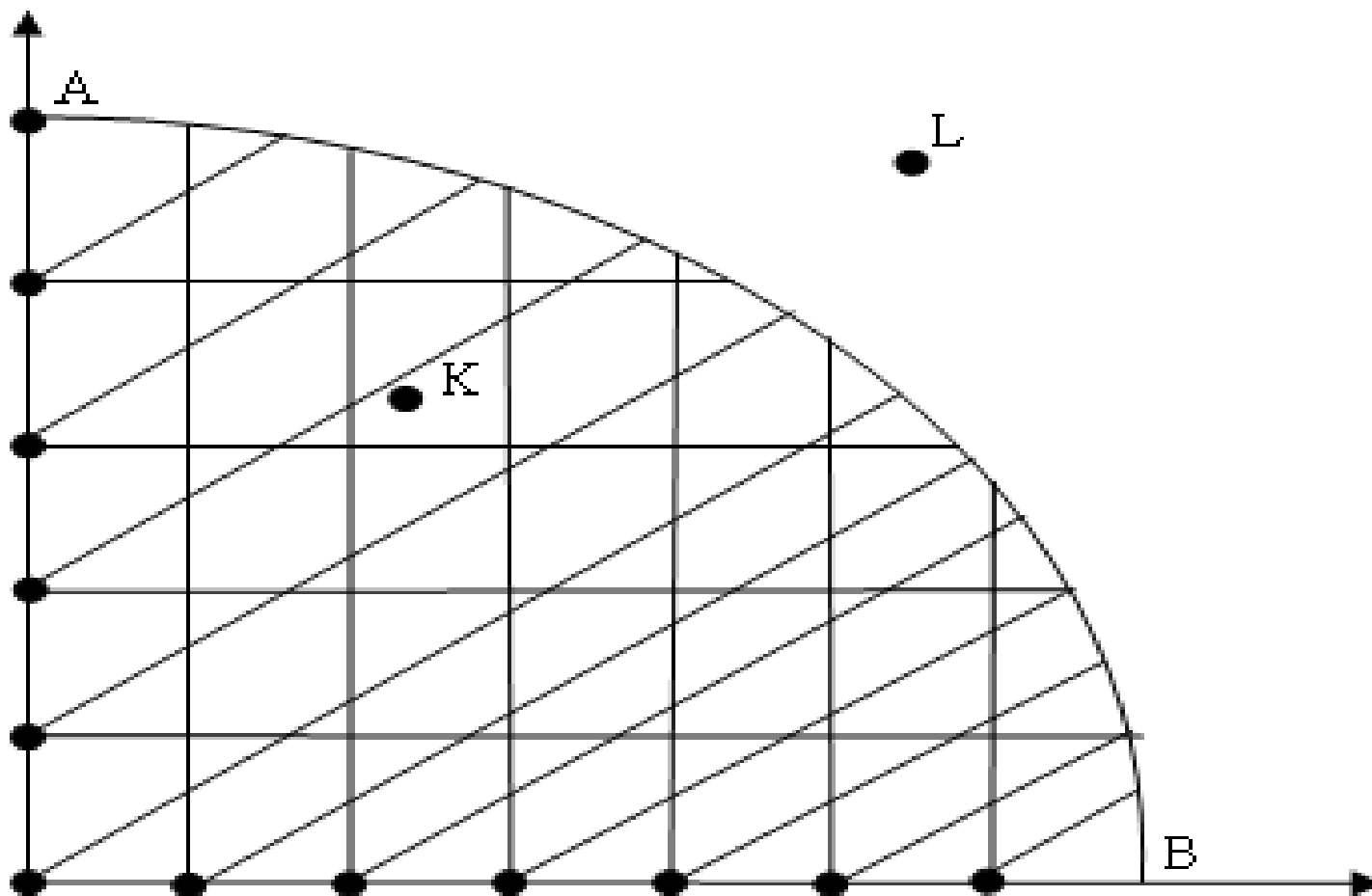
Позитив иқтисодиёт далилларнинг
констатацияси билан шуғулланади.

“Нима мавжуд”

Норматив иқтисодиёт солиштириш орқали
баҳо бериш, мулоҳаза қилиш имконини
яратади.

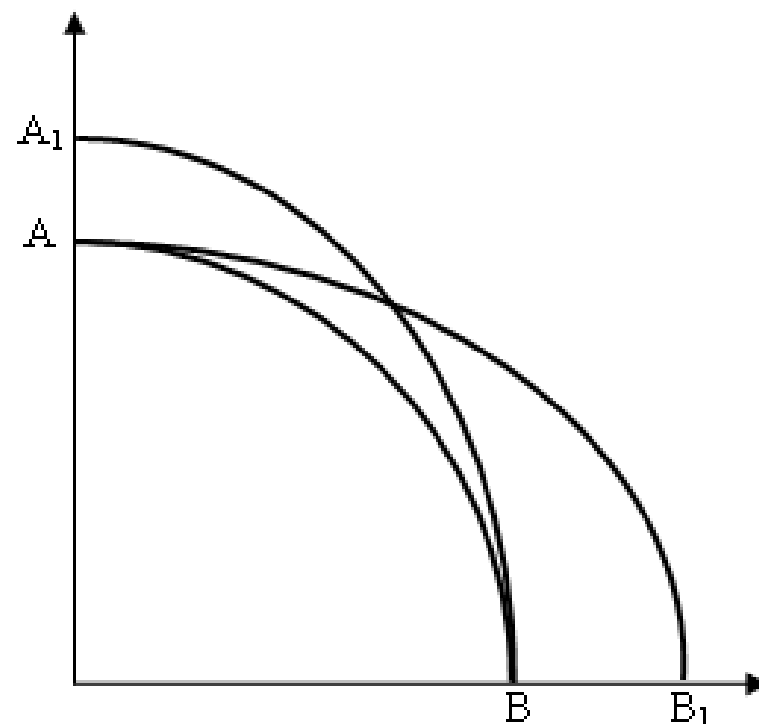
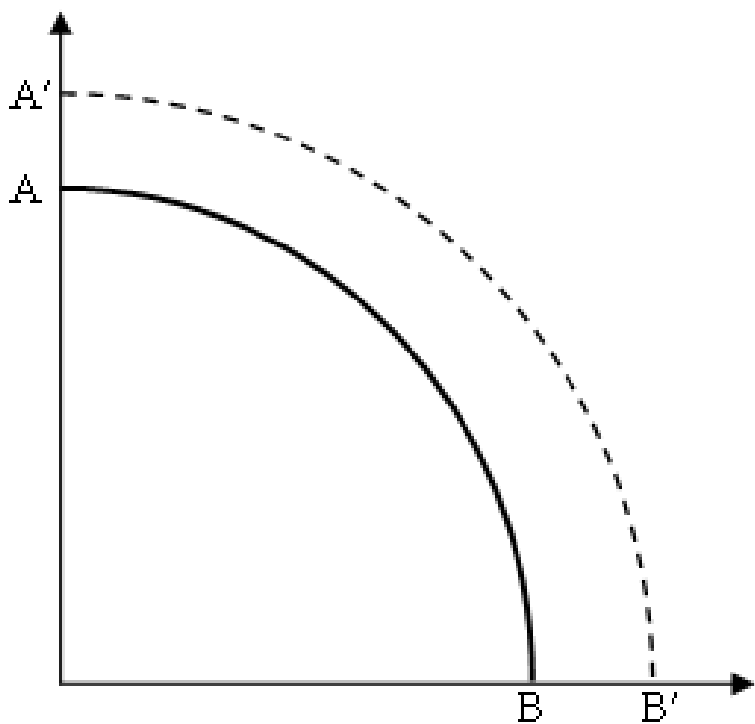
“Нима ёки қандай бўлиши керак”

Ишлаб чиқариш имкониятлари чизиғи

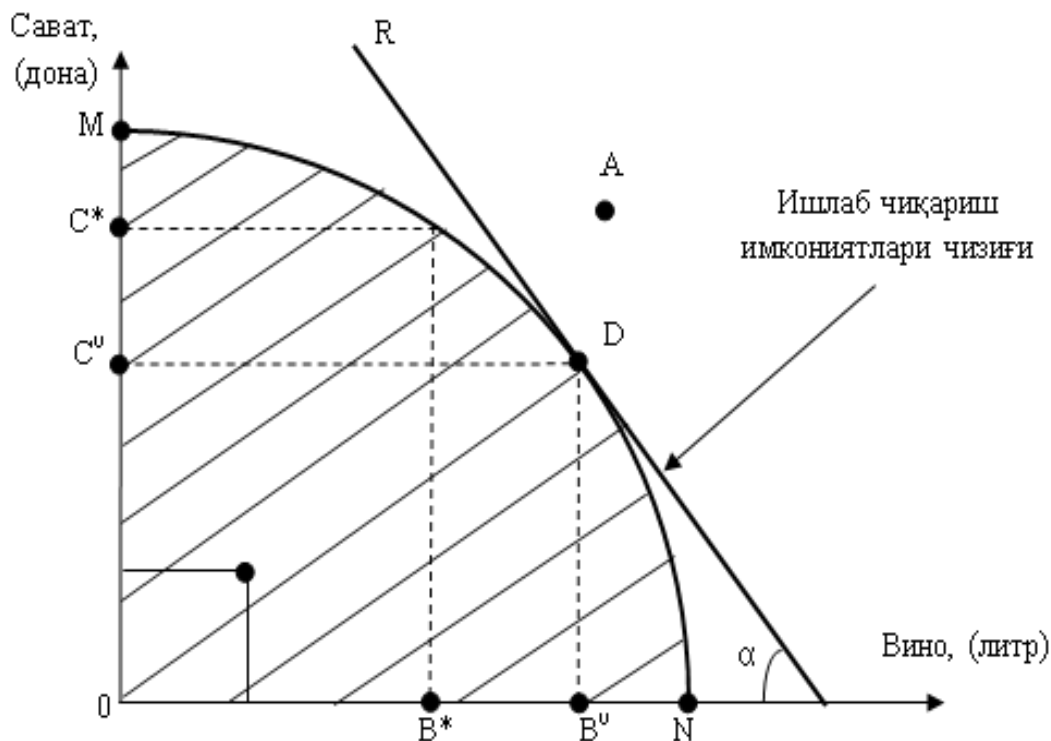
Ўз бурчини бажаришдан мамнун одамгина эркин яшайди. *Цецерон*

Ишлаб чиқариш имкониятлари чизиғининг ўзгариши

Муваффақият нарвонига чиқишдан олдин у тўғри бинога тиралганига ишонч ҳосил қилинг. *Стивент Кови*

Оиланинг ишлаб чиқариш имкониятлари комбинацияси

$$ЧТК = -\frac{\Delta C}{\Delta B} = -2$$

Чекли трансформация коэффициенти

Оила бир товардан қўшимча бир бирлик ишлаб чиқариш учун иккинчи товардан қанча ҳажмда ишлаб чиқаришдан воз кечиш кераклигини билдиради.

Демак, оила 10 литр вино ишлаб чиқаришга сарфлайдиган бир иш кунини сават тўкишга сарфласа, у 20 дона ортиқча сават ишлаб чиқариган бўлади.

Даҳолик – ўргатиб ҳам, ўрганиб ҳам бўлмайдиган истеъдод маҳсули. *Иммануил Кант*

Уйга вазифа

Иккита орол бўлиб, уларнинг бири робинзонлар ороли, иккинчиси хиндулар ороли. Иккита орол ҳам гўшт ва буғдой ишлаб чиқариш билан шуғулланади. Робинзонлар оролида бир ишчи бир йилда **1 тонна гўшт ёки 20 центнер** буғдой ишлаб чиқаради.

Хиндулар оролида эса бир ишчи **2 тонна гўшт ёки 10 центнер** буғдой ишлаб чиқаради. Робинзонлар оролида **400 киши**, хиндулар оролида **100 киши** маҳсулот ишлаб чиқариш билан шуғулланади.

Берилган шартдан фойдаланиб, қуйидаги топшириқлар бажарилсин:

1. Оролларнинг ишлаб чиқариш имкониятлари чизиғи чизилсин.
2. Гўштнинг ва буғдойнинг альтернатив харажатлари ҳисоблансин.
3. Икки орол ҳамкорликда ишлашга қарор қилишди. У ҳолда, меҳнат тақсимоти натижасида уларнинг биргаликдаги ишлаб чиқариш имкониятлари чизиғи қандай кўринишда бўлади; қайси орол қанча гўшт ва буғдой ишлаб чиқаради?

**Эътиборларингиз
учун раҳмат!**